

О фрули кроз историју и фрулашима

28. јануара 2018.

ФРУЛА

У колу од коловође разигранија

На свадби од кума пијанија

У гори од славуја распеванија

Кад у њу свира — срце пастира.

Иван Глишић

ФРУЛА — ЧАРОЛИЈА КОЈА СПАЈА НЕБО И ЗЕМЉУ

Упркос мишљењу да је фрула србијанско чедо, изум давно упокојених пастира који су уживали на шумадијским пашњацима, постојање овог инструмента у **Кини, Перуу, Русији** и другим земљама широм света демантује наше тврдње о својатању фруле као националног инструмента. Митско завештање **шумског и пастирског божанства Пана**, који је **од нимфе Сиринге преобразене у трску сачинио прву фрулу** и одсвирао свој први звучни сан, настанило се у души свакога од нас.

ФРУЛА ЈЕ НАШ ГЕНЕТСКИ ИМЕТАК

Како објашњава уметник **Бора Дугић**, званични српски краљ фруле, инструмент који га је прославио и који је само вољом неке више силе успео да се одржи у нашој традицији:

„Много пута људи ме питају да ли је фрула само српски инструмент. Одговарам да није, јер постоји у готово свим земљама света. Ипак, једно је сигурно: фрула је временом постала српски национални инструмент. Срби су је донели са собом кад су дошли на Балкан и никада се од ње нису одвајали. И када нам је било лепо, и када нам је било тешко, фрула је била уз нас да подели и радост и тугу. Срби су кроз своју историју губили и добијали територије, губили и добијали ратове, али тај мали инструмент никада нису изгубили. Кад је било ратно време, у ропству, даровити Срби су на фрулици свирали у полугласу, али су зато знали и да свирају кад су били срећни и славили победу. Ни срећа, ни туга нису наш народ одвојили од фруле.

Објашњавајући да крхка српска душа другачије пева на фрули него неки Перуанац или Кинез, Дугић каже да се због неслућене чаролије звука и емоција које је на волшебан начин у стању да произведе, нашој, српској фрули диви и клања цео свет.

„Српска фрула припада Србији, она припада свести, домишљатости, промишљености која је везана за српски народ. Српски звук мора да припада сваком Србину на исти начин. Чињеница је да је фрула била нешто што је обележавало колективно несвесно стање, и у њој је постојао, али **и дан-данас постоји генетски запис**. Друга је ствар што се данас наша генетика и наше стање свести усмерава у неком другом правцу или, можда, покушава да се брише, али се звук фруле као **генетски иметак никада неће у потпуности избрисати из нашег мозга**“, тврди Дугић и то објашњава на практичном примеру:

ТОПАО, НЕЖАН И МЕК ЗВУК

„**Кад сам почео да наступам, приметио сам да мала деца коју мајке доведу на концерте од свих инструмената запазе најпре фрулу. То није случајно.** Неки су то покушали да објасне да мало дете које још није проходило логично запажа најпре фрулу, јер је и она мала. Међутим, то није тачно. Научно је доказано да дете не разликује велики и мали инструмент, оно само препознаје звук, а то нам је дошло као колективно несвесно наслеђе. То је **Карл Густав Јунг** у својим психоаналитичким радовима сјајно објаснио: **све јединке једног истог колектива препознају исте ствари на сличан начин.**

Коментаришући предности српске фруле у односу на иностране, наш најпознатији инструменталиста на фрули описује да је звук нашег музичког чеда округао, мек, топао, нежан, способан да дочара и апатију и еуфорију, да вазнесе и упокоји, широк као словенска душа.

„Дато нам је да кроз фрулу говоримо. Све оно што носимо у себи, све оно што је уткано у наше биће, фрула звуком дочарава.

Она је спојила небо и земљу, живо и мртво, мушко и женско, душу и тело, и таква, чаробна, не може да досади никоме на свету. Она говори све језике, спаја наизглед неспојиво и ради оно што никоме до сада није пошло за руком: стално води напред.

Фрула је, кажу они који је воле и који њеним језиком говоре, промисао Божја која људе води до врата раја...

Снежана Милошевић | 24.05.2002. | Балкан медиа

ФРУЛА је народни дрвени дувачки инструмент који је распрострањен широм Косова, посебно познат као инструмент пастира. **Фрула има бројне облике и називе: свирала, пој славуја који се шири целом земљом.** Величина фруле зависи од типова, а креће се од 18 цм (кратка фрула) па све до 90 цм (свирала).

Фрула се израђује од шупљег дрвета, зове, јавора, ораха, али и од металних цеви, посебно од месинга и бронзе. Фрулу углавном користе мушкарци. Репертоар фрулаша састоји се од познатих мелодија за певање и игру, солистичких делова узетих из женских жалопојки итд. Музичке фигуре и називи делова инструментала за фрулу обично су повезани са местима узгоја животиња.

Звук фруле се може добро комбиновати са звоњавом меденица говеда током испаше. Често се две фруле удружују, тако што једна свира мелодију док је друга прати.

*
—

ФРУЛА од дрвета која је веома распрострањена код Срба зове се најчешће фрула. То је свирала са порезом који се прислања на усне. Порез се завршава ивицом „бридом“ на полеђини фруле, где се сече ваздушни млаз и ствара тон. На горњој страни фруле има шест отвора за прсте, а са доње стране, код фрула које се данас израђују, постоји још један отвор за палац леве руке.

Фрула има основни и предувни регистар — обим укупно од две октаве. Основни прсторед је дурска лествица. Израђује се од једног комада дрвета, али се данас због бољег усаглашавања са другим инструментима, фруле праве из два дела. За веће фруле често се среће назив **дудук**, а за мање **дудуче**. Најчешће се на фрули свира пратња народне игре **коло.1**

„Фрула је дувачки/аерофони инструмент који се прави од једног комада дрвета (углавном шљиве). Састоји се из чепа којим је инструмент затворен са горње стране (не у потпуности с обзиром да му је одсечен један уздужни део да би омогућио пролаз ваздуха кроз цев свирале). На полеђини инструмента налази се отвор са оштрим бридом који се назива **ветрило**, а који сече ваздух стварајући тон. На дну свирале налази се рупа која се назива **одушка**. На предњој страни свирале налази се шест рупа помоћу којих можемо извести седам тонова (најчешће тонови дурске лествице).“

1 Преузето са сајта музичког ансамбла „Ступови“

ОД ЛИВАДЕ ДО ЦЕНТРА „САВА“

У оквиру циклуса „Концерт петком“, **Растко Јаковљевић**, апсолвент етномузикологије, одржао је занимљиво предавање о развоју српске фруле, под називом Од ливаде до Центра „Сава“. Ово садржајно предавање било је пропраћено видео и аудио записима које је млади истраживач прикупио на терену, као и инструментима о којима је говорио.

Уопштено говорећи о музичким инструментима, Јаковљевић је подсетио на то да је човек најпре користио говор, а потом се изражавао и помоћу инструмената.

■ Спочетка музички инструменти су коришћени у комуникацији с вишим силама, у склопу обреда, али и у сигналне сврхе. Фрула спада у групу аерофоних инструмената и није својствена само Србима, већ је познају сви народи. Постоје експонати од костију још из времена палеолита и претпоставља се да су коришћени у сигналне сврхе. Фрула је препознатљива на средњовековним фрескама, а налази се и у записима, причама, бајкама — објаснио је Јаковљевић.

За најранију етапу развоја фруле на овим просторима карактеристична је **појава дуге свирале — дудука**. Ова гигантска фрула била је врло популарна и **за њу су карактеристични неједнаки отвори**. Репертоар за дудук је био забавног карактера (чување оваца, путовања) и ретко се користио за пратњу игара, али има и таквих примера, у шта се публика уверила погледавши видео-запис.

Јаковљевић је истакао да је била неминовна промена изгледа фруле током година, као и човеков однос према овом инструменту.

У другој етапи развоја дошло је до зачетка основног типа фруле у Србији — варошке или кратке фруле. Поред смањења димензија, дошло је до проширења опсега инструмента и промене регистра, а променио се и контекст. Фрулаши су постали централне фигуре игре, тако да се добра игра није могла замислити без свирања на овом инструменту. Последња етапа развоја се односи на још већу популаризацију фруле у тзв. неофолк култури. Поред класичне фруле од дрвета, данас се овај инструмент прави од различитих материјала, најчешће од метала.

Главни носиоци више нису сеоски музичари, већ професионалци, попут Боре Дугића, а акценат је померен на индивидуално извођење. Данас се традиционално изражавање спаја с поп музиком или техно, а многи извођачи се окрећу и интерпретацијама дела класичне музике. Ипак, свирање на фрули се негује највише у фолклорним ансамблима и оркестрима, а овај инструмент је семантички везан за српско национално биће.

***О ФРУЛИ И ФРУЛАШИМА НЕКАД И САД**

„ЧУВАРИ ТРАДИЦИЈЕ

Фрула је, одвајкада, била музички инструмент који симболизује универзалну хармонију у природи. Наравно, и ону најсуптилнију везу која сеже још од **пастирских дана Пана, бога пећина и гајева, који је звуком фруле увесељавао богове, нимфе, људе...** Многе легенде широм свијета помињу натприродне врлине звука фруле од које „настају лагани повјетарци, па и **феникси који одводе пар у рај бесмртника**“. **Фрула од трске на којој свирају дервиши током својих сеанси пропраћених плесом Мевлевија (дервиши обртачи), симболизују душу одвојену од његовог божанског извора која се жели њему вратити.**

Фрула је у Србији и Црној Гори у своје вријеме представљала центар друштвеног, јавног живота у сеоским срединама. Данас нема моба, сједељки, прела, али у старој Србији и Црној гори, **осим гусала, то је практично био једини облик јавног живота на селу.** Чим би се појавила фрула људи би пјевали. Фрула је била у употреби у свим слободним, јавним просторима, у природном окружењу међу пастирима, на сеоским саборима, прелима, мобама. Она је нудила могућност људима да обогате свој живот. Она је била својеврсни симбол српског народа, све до недавних времена.

Фрула, иначе, припада практично свим цивилизацијама.

У различитим варијантама, припадала је и припада многим народима, који јој често приписују божанско поријекло, какво налазимо већ у старогрчкој и египатској митологији и у историји старих народа. **Пред Мухамедом свирао ју је пастир док су сви присутни падали у транс, док суфији кажу да су фрула и Божји човјек једно исто.** Али, готово свуда, у градитељском, музичком, обичајном смислу имала је другачији карактер, па је зато у већим срединама сматрају дијелом баш сопственог, особеног фолклора.

■ Фрула је мост између вјекова, али и између народа Балкана. **Адам Милутиновић Шамовац** први светски познат српски фрулаш, родом из Драгобраће код Крагујевца, је сада већ давне **1929.** године, од стране Министарства просвјете Краљевине Југославије проглашен за умјетника на фрули и као такав достојно репрезентовао музичко благо српског народа у цијелој Краљевини и Европи.

Његовом свирачком умијећу током европских турнеја дивили су се **Рузвелт, Черчил, Жозефина Бејкер,** чувена шансоњерка и глумица. **Милутиновић је снимио 12 винил-плоча на 78 обртаја у Лондону, 1929. године, и запањео цијелу Европу, а и шире.**"

В. Лазаревић

Свирале постоје готово код свих народа на свету у основи су сличне нашој свирали, а оно што карактерише наше просторе, посебно просторе које насељава српски народ, је обиље разноврсних облика свирала. **То су фрула (назив долази од румунске речи флуер), свираљка, свиралче, свиравка, цевара, цовара, дудук, дудуче, ћурлик, ћурликалица и још око педесетак назива и облика.**

Свирала је пастирски инструмент, које су израђивали углавном сами пастири, и прекраћивали себи време уз стадо.

Често је украшавана мотивима, који су резбарени, паљени усијаном жицом, извођени испреплетаном светлијом или тамнијом жицом.

Свирале су најчешће соло инструменти на којима се изводе мелодије народних песама.

Биће Вам веома занимљиво да прочитате један старински шумадијски рецепт за израду фруле, или како су је често називали свирале, јер фруле нису увек израђиване из једног комада дрвета и његовим уздужним бушењем кроз средину...

Рецепт каже овако...

Потребно је:

Да се сеча грана обавља у јесен, најбоље у септембар, затим се крајем зиме почиње са обрадом гране челичним ножем. Са гране се најпре скине кора, а затим се нож постави у „срце“ гране која се оштрим ударцем располути на две полутке. Оне се прелију млеком да би боље налегале једна на другу, и чврсто се увезу упреденом вуном да се не извију. Тек на пролеће полутке се лепе.

За прављење лепка потребно је:

Једно беланце, 3-4 чења утуцаног белог лука и смола са шљиве величина јајета. То се добро све измеша и премаже прстом дуж „расекотине“. Полутке се затим лепе пажљиво да се не померају. Да би се одржала стална влажност дрво се више пута премазује уљем и сирћетом. На крају заштита свирале врши се стављањем свирале у печење, најчешће у овна да би се при печењу натопила масноћом. Овако израђене свирале нису се продавале, оне се остављају у аманет, прелазе са оца на сина...

frula.info